Book Reviews

- R. Nieuwenhuys, H. Bouman, Meer licht over Kartini, met steun van de Van Deventer-Maasstichting uitgegeven bij H.J. Paris te Amsterdam (1954).

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 110 (1954), no: 3, Leiden, 268-269

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

BOEKBESPREKING

Dr H. Bouman, MEER LICHT OVER KARTINI, met steun van de Van Deventer-Maasstichting uitgegeven bij H. J. Paris te Amsterdam (1954).

Om de figuur van Raden Adjeng Kartini is zich bezig een legende te ontwikkelen. Haar geboortedag wordt ieder jaar over geheel Indonesië herdacht. Ook hier in Holland en overal elders op de wereld komt de Indonesische gemeenschap op 21 April bijeen om met eerbied te gewagen van de strijdster voor de rechten van de vrouw, tegen polygamie, gedwongen huwelijk en prostitutie. Men ziet in haar een weg-bereidster, een lichtend voorbeeld en men heeft haar verheven tot symbool voor „de ontwakings van het Indonesische volk”. Men omhangt haar portret met een krans van bloemen en men tracht op welsprekende wijze haar betekenis te schetsen, maar beseft niet hoe men al pratende een legende weeft, waarachter „de werkelijke Kartini” hoe langer hoe meer schuilt.

Nu kan de legende een realiteit zijn en de legendevorming één der werkzaamste elementen ter ondersteuning van bepaalde processen: sociale, politieke dan wel andere. Ze kan op deze wijze „ten goede” werken, d.w.z. dienen voor het beoogde „goede doel”. De legendevorming draagt een uitgesproken pragmatisch karakter. In haar projecteert zich het verlangen van een volk en verleent er — hoe paradoxaal dit ook moge klinken — een werkelijkheidsgehalte aan. In de legende leert men het verlangen kennen van de legendevormer(s), maar niet van het object waar zij bezit van hebben genomen, *niet* — zoals in dit geval — de 22- of 23-jarige Kartini. Willen wij haar leren kennen, dan moeten we de werkelijkheid uit de legende loswikkelen en hiervoor zijn feiten en gegevens nodig.

Tot voor kort waren wij voor de kennis van Kartini — behalve op talrijke „on dits” — aangewezen op de welbekende brievenverzameling *Van Duisternis tot Licht*. In de inleiding van 1911 zegt de samensteller mr J. H. Abendanon uitdrukkelijk dat hij niet alle brieven openbaar maakte en dat hij van de opgenomen brieven slechts die gedeelten liet overschrijven die naar zijn mening ook Kartini voor openbaarmaking geschikt zou hebben geacht. Een alleszins begrijpelijk standpunt in 1911, dus zes jaren na Kartini's dood. We vinden in de bundel ook alleen de brieven *van* Kartini aan een tiental personen, niet van de brieveschrijvers *aan* Kartini en evenmin de brieven van derden *over* Kartini. In 1911 waren ongetwijfeld nog heel wat gegevens en brieven ter beschikking, maar toen dr Bouman enige jaren geleden zijn speurtocht langs Nederlandse archieven begon en verschillende personen aanschreef of opzocht met de bedoeling meer gegevens over Kartini te verkrijgen, bleek reeds een deel van het materiaal verloren te zijn, zoals bijvoorbeeld Kartini's brieven aan haar feministische vriendin Stella Zeehandelaar. Toch slaagde hij er nog in verschillende brieven op te sporen, die Kartini aan een viertal personen uit haar tijd schreef. De heer F. van Kol (zoon van de met Kartini bevriende ir Van Kol en de schrijfster Nellie van Kol) bleek de volledige correspondentie van zijn ouders met Kartini te hebben bewaard, benevens brieven van Roekmini, dr Adriani, Stella Zeehandelaar e.a. die *over* Kartini gaan. Ze blijken van groot belang te zijn voor het antwoord op een aantal vragen over Kartini's leven; ze geven aanwijzingen en bevestigen sommige vermoedens, helaas echter, zonder de tegenstrijdigheden te kunnen opheffen. Het blijkt duidelijk dat achter Kartini om een spel gespeeld is,

waarin haar omgeving, haar familie, haar vrienden en de N.I.-regering een rol hebben gespeeld, een spel waaraan politieke oogmerken niet vreemd zijn geweest. Kartini was er de inzet van. Maar *hoe* dit spel precies gespeeld is, weten we niet. De aanwijzingen zijn helaas te vaag en andere gegevens zijn voorlopig niet beschikbaar.

Daarom is het juist zo te betreuren, dat de uiteraard zeer belangrijke en omvangrijke brievenverzameling die in het bezit is van de heer E. C. Abendanon te Nice (bevattende brieven aan zijn ouders en hemzelf en vermoedelijk ook aan nog anderen), ondanks alle moeite die dr Bouman zich daarvoor gaf — voor hem ontoegankelijk bleef. Ook een nog in leven zijnde Hollandse vriendin van Kartini weigerde haar medewerking om overigens persoonlijke en begrijpelijke redenen. Zou de kennis van deze bundels „meer licht” hebben kunnen doen schijnen? Ongetwijfeld. Maar of ze de schemering geheel zouden hebben kunnen doen oplossen? Vermoedelijk niet.

We kunnen ons niet onttrekken aan de indruk dat de resultaten van het onderzoek — ook voor dr Bouman-zelf — teleurstellend zijn geweest, dat hij zich oorspronkelijk meer illusies moet hebben gemaakt en dat hem oorspronkelijk wel degelijk het schrijven van een biografie voor ogen moet hebben gestaan. Het heeft niet zo mogen zijn. Hiervan kan men echter hemzelf allerm minst een verwijt maken. Uit zijn mededelingen, uit de citaten en talrijke literatuuropgaven, blijkt dat hij met grote toewijding en veel doorzettingsvermogen tewerk is gegaan, maar dat hij op een gegeven ogenblik niet verder kón gaan.

Al is zijn studie niet de biografie over Kartini geworden die wij verwacht hadden, ze is toch het *eerste* gedocumenteerde relaas van Kartini's leven aan de hand van reeds bekende en nieuwe gegevens. Blijkt hij op enkele punten niet in staat de tegenstrijdigheid in het leven en karakter van Kartini op te heffen, zijn materiaal corrigeert in ieder geval de geijkte voorstelling zoals men die klakkeloos ziet overnemen door de journalist M. Vierhout die in 1942 een boekje over Kartini schreef. De studie van Bouman berust op een kritisch onderzoek, dat de feiten rechtzet en aanvult met nieuwe; ze is van een totaal andere orde dan die van Vierhout.

Voor een deel betreft dit nieuwe een aantal punten hetzij van ondergeschikt, hetzij van indirect belang, maar er zijn ook gegevens bij — soms *schijnbaar* onbelangrijke — die van grote betekenis blijken, zoals het feit dat Kartini *niet* de dochter van de Raden Aju was, maar van een bijvrouw. Dit maakt o.m. de houding van haar oudste broer en zuster duidelijk, verklaart haar — gelukkig tijdelijk — gereserveerde houding tegenover haar pleegmoeder en de innige band met de vader. Haar aanhankelijkheid jegens hem heeft haar beslissingen in het leven doen nemen die het uiterste van haar hebben gevegd aan zelfverloochening en die als men de feiten doortrekt, haar vroege dood hebben verhaast.

Het staat voor mij vast, dat zij voor zichzelf het gevoel moet hebben gehad van „a failure of a mission”, van een verraad aan haar ideeën, van een mislukking. De crisis in Kartini's leven valt in 1903, in de periode tussen het bezoek van Abendanon (in Januari) en haar huwelijk in September. Hetgeen dr Bouman aan nieuw materiaal gevonden heeft, versterkt het tragische van haar levensloop en daarmee het paradoxale in haar tegenwoordige, bijna legendarische verschijning.

R. NIEUWENHUIS.